Natuurinclusieve landbouw: **terreinbeheerders willen het goede voorbeeld geven**

foto Natuurmonumenten

De achteruitgang van natuur, vooral op het boerenland, is dramatisch. Een deel van het boerenland is in handen van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. Zij willen het tij keren en gaan strengere eisen stellen aan pachters van natuurgrasland. Op deze wijze willen ze voorlopers worden op het gebied van natuurinclusieve landbouw: een duurzame vorm van beheer met behoud van biodiversiteit.

— Anja Brands (bureau brands voor communicatie) en Merijn Biemans (Natuurmonumenten)

> Vanaf 2021 werken Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer alleen nog met pachters die aantoonbaar deskundig zijn. Dit biedt meer zekerheid dat pachters het natuurgrasland beheren vanuit de gestelde natuurdoelstellingen en nog belangrijker: de boeren weten waarom en hoe ze dit doen. Via het cursusprogramma 'Natuurbeheer en Ondernemerschap' kunnen (potentiële) pachters aantonen dat zij over voldoende kennis en vaardigheden op het vlak van natuurbeheer beschikken. Het programma draagt bij aan de ontwikkeling van natuurinclusieve landbouw tot een volwaardige, professionele bedrijfstak. Cursisten kunnen er voor kiezen om alleen de basiscursus te volgen of ze kunnen kiezen voor de uitgebreidere opleiding waarbinnen weer drie niveaus zijn. In de cursussen is aandacht voor onderwerpen als bodem, dieren- en plantensoorten, verschralingsbeheer en het opstellen van een natuurbedrijfsplan. De opleidingen zijn het resultaat van een samenwerking tussen Stichting Van Groene Waarde, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Aeres Hogeschool Dronten en HAS Den Bosch. Voorlopig is de cursus te volgen bij deze laatste twee instituten, maar bij voldoende belangstelling zal de cursus op termijn wellicht ook in company of op andere locaties worden gegeven.
De cursus is voor elke geïnteresseerde te volgen. In de praktijk zullen dus boeren mee doen maar zeker ook boswachters van natuurorganisaties die in hun dagelijkse werk te maken hebben met pachters. Zij zullen leren waar een boer tegenaan loopt bij natuurinclusieve landbouw, wat overwegingen zijn en welke mogelijke oplossingen er voor dilemma's zijn. Naast het overbrengen van kennis en vaardigheden heeft het programma ook als doel om boswachters dus en pachters meer met elkaar in contact te brengen zodat zij elkaars taal beter gaan spreken en begrijpen.

Natuurinclusieve landbouw belangrijk thema in onderwijs

Jeroen Bos, directeur HAS Kennistransfer en Bedrijfsopleidingen Den Bosch

Sinds voorjaar 2017 is het cursusprogramma Natuurbeheer en Ondernemerschap te volgen bij de HAS in Den Bosch. Jeroen Bos, directeur HAS Kennistransfer en Bedrijfsopleidingen vindt dit een mooie ontwikkeling. 'We zijn vanaf het begin in 2015 bij de opzet van het programma betrokken en ik ben blij dat we het nu ook daadwerkelijk gaan uitvoeren.'

Voor pachters en boswachters is het handig dat zij het cursusprogramma op meerdere plekken in het land kunnen volgen. De HAS in Den Bosch is na Aeres in Dronten de tweede cursuslocatie. Op termijn volgen er mogelijk meer. Bos: 'Dat gaat de reistijd aanzienlijk verkleinen en de stap om deel te nemen gemakkelijker maken. Dat moet ook want er zijn voldoende deelnemers nodig om dit omvangrijke cursusprogramma te kunnen draaien.'
'Voor ons als onderwijsinstelling is natuurinclusieve landbouw een belangrijk thema', zegt Bos. 'Van oorsprong wordt landbouw op de HAS vrij technisch benaderd, maar juist door dit soort maatschappelijke thema's in de studierichtingen op te nemen blijven we bij de tijd. We willen mee in deze trend. Maar dat niet alleen. Ik zie ook bij studenten een brede belangstelling om hiermee aan de slag te gaan bij bedrijven. We willen daarom samen met partners uit de praktijk kennis opbouwen en deze teruggeven aan de agrarische sector.'

Binding met de praktijk
'Stichting Van Groene Waarde en vooral de natuurbeheerders Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer geven ons een duidelijk signaal om met thema's als natuurinclusieve landbouw rekening te houden in het onderwijs. Door samen deze organisaties het cursusprogramma te ontwikkelen, houden wij binding met de praktijk. Daar leren wij veel van. Daarnaast levert dit input voor toegepast onderzoek op onze opleidingen en onderhouden we op deze manier een goede relatie met mogelijke opdrachtgevers voor onze studenten.'

De boer op
'Voor veel pachters is 2021, wanneer zij aantoonbaar deskundig moeten zijn om in aanmerking te komen voor het pachten van natuurgrasland bij Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer, nog ver weg' zegt Bos. 'Tegelijkertijd leeft het onderwerp heel erg in de agrarische sector. Het congres Natuurinclusieve landbouw dat Stichting Van Groene Waarde onlangs organiseerde, trok ongeveer 300 belangstellenden. Met een opvallende diversiteit aan deelnemers zoals beleidsmakers, boeren en ook loonwerkers. De belangstelling en motivatie is er, we moeten alleen nu nog meer de boer op met het verhaal.'

Meer begrip voor elkaars werk

Wilko Kemp, melkveehouder

Sinds dit voorjaar volgt Wilko Kemp het cursusprogramma Natuurbeheer en Ondernemerschap aan Aeres in Dronten. Zijn motivatie voor deelname is tweeledig: 'De onderwerpen spreken me aan en ik wil graag voorbereid zijn als Natuurmonumenten vanaf 2021 alleen met deskundige pachters wil samenwerken. Het moet toch gebeuren, dus daarom heb ik me vrij snel opgegeven toen ik over het cursusprogramma hoorde.'

Na de basiscursus natuurlijk graslandbeheer, is Kemp beland bij niveau 1. 'We hebben elke 14 dagen 1 dag les. Tegenover elke lesdag staat ook een dag thuisstudie. De opdrachten maak ik vaak in de avonduren. Het kost al met al dus best wel wat tijd. En ook geld want naast de opleidingskosten, moet ik vervangende arbeid regelen tijdens de lesdagen. Die arbeidskosten komen bijna overeen met de opleidingskosten. Het is dus een behoorlijke investering voor mij als ondernemer.' 'Vooral de verdieping van bepaalde onderwerpen spreekt me aan. De opdrachten moet ik op ons eigen bedrijf toepassen, dat is leuk en leerzaam. Je leert je eigen land nog beter kennen.' Kemp denkt zelf dat de meest interessante onderwerpen nog komen. 'Met name kijk ik uit naar de module "Probleemkruiden", die later in de cursus op het programma staat. Het uitwisselen van ervaringen met de andere cursisten is een mooie bijkomstigheid van de cursus. Zeker als je in vergelijkbare gebieden zit, kun je veel van elkaar leren.'

Van pachter naar partner
Volgens Kemp kan het nog interessanter worden als de opdrachten in samenwerking met ecologen of boswachters van de natuurbeheerders worden uitgevoerd. Zo heeft hij voor een determinatieopdracht contact gezocht met een boswachter van Natuurmonumenten. 'Samen zijn we een uurtje het land in gegaan om indicatorsoorten vast te stellen. Dat vond ik een erg positieve ervaring; je leert veel van elkaar en krijgt meer begrip voor elkaars werk. De afstand tussen pachter en verpachter wordt kleiner; van pachter word je partner. Dit is een mooie ontwikkeling die ik van harte ondersteun.'

Wilko en Hermien Kemp zijn melkveehouders in Kortenhoef bij de Vechtplassen. Hun bedrijf met 120 melkkoeien is in omschakeling naar biologisch. Vanaf oktober 2018 kan het bedrijf biologische melk leveren. Van de circa 96 ha land die het gezin beheert, is 12 ha natuurgrasland van Natuurmonumenten. De rest is in eigendom of wordt gepacht van familie of buren.

Samen voor ons landschap

Teo Wams, directeur Natuurbeheer bij Natuurmonumenten

Bij beheer van natuurgrasland en akkers gaat het om behoud en herstel van een fraai en natuurrijk cultuurlandschap. Daarbij zijn boeren nodig, in het bijzonder boeren die gezondheid van bodem en water centraal stellen en de natuur volwaardig onderdeel van hun bedrijfsvoering willen maken. Als een agrariër weet hoe graslanden en akkers voor natuur beheerd moeten worden om zo goed mogelijke resultaten te halen, komt dat natuurbeheer ten goede. Bovendien zijn boeren ook belangrijke oren en ogen in het veld: waarom groeien deze planten hier en niet elders, is de waterstand goed voor de weidevogels en hoe kan ik meer soorten vlinders aantrekken? Dit soort vragen kunnen boeren met boswachters bespreken zodat ze oog ontwikkelen voor natuurbeheer. In de samenwerking voor succesvol beheer zijn dat soort vragen cruciaal. Voor een goed partnerschap moeten boswachters op hun beurt kennis ontwikkelen van de landbouwpraktijk.

Waarom is een cursus nodig?
Natuurbeheerder word je niet zomaar, daar is deskundigheid voor nodig. Boeren hebben vaak een agrarische opleiding gehad, boswachters een opleiding in natuurbeheer. In het veld werken ze vaak samen, maar kijken ze niet altijd door dezelfde bril. In een gezamenlijk cursusprogramma leer je van elkaar door welke bril je kijkt en dat is weer de basis voor de ontwikkeling van een gezamenlijke taal. Het volgen van de cursus is weliswaar bij Natuurmonumenten formeel niet verplicht, omdat we als eis stellen dat de boeren vakbekwaam moeten zijn. Maar de cursus geeft een pachter wel een sterke voorkeurspositie bij nieuwe pachtcontracten als vakkundigheid moet worden aangetoond. Zoals je een spuitlicentie nodig kan hebben als boer, heb je als pachter van natuurgronden kennis van natuurbeheer nodig.
Natuurmonumenten wil samen met boeren het goede voorbeeld geven, de boeren stimuleren om mee te doen aan de cursus en dan ook echt samen met onze boswachters het geleerde in de praktijk uitvoeren. Alleen door echt samen te werken kunnen we de beweging maken naar meer natuurwaarde in het landschap en kunnen we boeren inspireren en enthousiasmeren mee te doen.

foto Marten van Dijl

Op 21 juni 2016 zijn in 's-Graveland bij Natuurmonumenten de eerste certificaten 'Natuurbeheer en Ondernemerschap' uitgereikt aan 39 agrarisch ondernemers.

Het programma bestaat uit een losstaande basiscursus Natuurlijk graslandbeheer (6 dagdelen) en de niveaus 1, 2 en 3.

Niveau 1 Natuurondernemer (16 dagdelen)
Dit niveau richt zich op ondernemers die natuurgronden (doorgaans voor korte of middellange periode) in beheer hebben en/of die zich meer willen verdiepen in natuurbeheer. De gronden zijn onderdeel van de bedrijfsopzet, maar vormen niet de hoofdmoot. De ondernemer voert het natuurbeheer veelal in overleg met de grondeigenaar uit. Er is onder meer aandacht voor de belangrijkste factoren voor het bereiken van natuurdoelen (zoals maaien en beweiden), bodem- en waterbeheer en soortenkennis.

Niveau 2 Professioneel natuurondernemer (34 dagdelen)
Dit niveau is bedoeld voor ondernemers van wie een groot deel van het bedrijf bestaat uit natuurgronden. Deze ondernemers zijn na het volgen van de opleiding in staat om samen met de grondeigenaar een ecologisch beheerplan op te stellen en uit te voeren. De ondernemer heeft een grote mate van zelfstandigheid bij het uitvoeren van het beheer en de monitoring.

Niveau 3 Zelfstandig professioneel natuurondernemer (50 dagdelen)
Dit niveau leidt ondernemers op die een volledig of grotendeels op natuurbeheer gericht bedrijf willen voeren. De opleiding is erop gericht om de ondernemer in staat te stellen zelf een ecologisch en economisch bedrijfsplan te maken en zelfstandig natuurbeheer uit te voeren, inclusief alle bijkomende aspecten zoals monitoring, subsidieaanvraag, communicatie, natuurherstel etc. De deelnemers sluiten niveau 3 af met een mondeling examen op basis van een zelf ontwikkeld natuurbedrijfsplan.<

www.vangroenewaarde.nl